

Vida Beresnevičiūtė, Arūnas Poviliūnas

Magistrų integracija į darbo rinką: magistrantūros studijų absolventų sociologinės apklausos analizė

Santrauka. Straipsnyje remiamasi 2006 m. pradžioje atliktu 2001–2005 metų magistrantūros absolventų sociologiniu tyrimu, kuriuo siekta įvertinti magistrų profesinę integraciją į Lietuvos darbo rinką, kaip magistrai realizuoja studijų metu sukauptą savo žmogiškąjį ir socialinį kapitalą. Tyrimo duomenų analizė grindžiama trimis pagrindiniais aspektais: struktūriniu, apimančiu magistrų padėties darbo rinkoje analizę; funkcinio, nagrinėjančiu magistrų pasirengimą darbo rinkai bei vertinamuoju, susijusiu su magistrų profesinės integracijos vertinimu. Plačiau aptariami tik pagrindiniai empirinio tyrimo rodikliai, geriausiai iliustruojantys analizės aspektus.

Pagrindinės sąvokos: magistrai, darbo rinką, profesinė integracija, profesinis mobilumas, Dublino aprašai

Keywords: post-graduates, labour market, professional integration, professional mobility, Dublin descriptors

Įvadas

Magistrai, formaliu požiūriu, yra geriausiai išsilavinusi žmogiškųjų išteklių dalis, kuri ne tik užima darbo vietas, bet ir jas steigia. Šiuo metu Lietuvoje sėkmingai veikia daug įmonių, kurias inicijavo jauni magistrai. Tai gi magistrai ne tik tenkina darbo rinkos poreikį, bet ir jį konstruoja.

Šis teiginys atitinka šiuolaikinių sociologijos teorijų tendencijas, kai analizuojant socializacijos procesus (magistrantūros absolventų integravimasis į darbo rinką iš esmės

yra antrinė socializacija) atsisakoma funkcinio struktūrinio požiūrio. Su struktūrinio funkcionalizmo tradicija susiję sociologai pabrėžia socialinių vaidmenų svarbą. Socialiniai vaidmenys yra laikomi objektyvių socialinių struktūrų funkcijomis ar elementais, tai gi socializacija iš esmės laikoma to vaidmens išmokimu ir jo atlikimu¹.

„Kai kurių sociologų, ypač susijusių su funkcionalizmo mokykla, nuomone, socialiniai vaidmenys yra įtvirtintos ir santykiškai

¹ Žr. Gecas, V. 2001. „Socialization” in *Sociology of International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Elsevier: 14525-14530.

nekinamos visuomenės kultūros dalys. Jie apibūdinami kaip socialiniai faktai. <...> Socializuojami individai internalizuoja socialinius vaidmenis ir išmoksta juos atlikti“ (Giddensas 2005; 43).

Struktūrinio funkcionalizmo apraška būtų galima laikyti su verslininkų arba pramoninkų interesų grupėmis save tapatinančių asmenų pareiškimus, kad universitetai neparengia jiems tinkamų specialistų.

Funkcionalistinis socializacijos aiškinimas kritikuojamas dėl pasyvaus socialinio subjekto traktavimo; pabrėžiama, kad socialiniai individai neturėtų būti laikomi pasyviais atlikėjais socialinių vaidmenų, kurių funkcijomis arba elementais yra tie vaidmenys. A. Giddensas rašo, kad „socializacija yra procesas, kuriame žmonės gali veikti aktyviai – jie anaipol nėra pasyvūs subjektai, lūkuriuojantys, ką jiems kas nors nurodys ar pasakys“ (Giddensas 2005; 43). Ši alternatyvi funkciniam struktūralizmui teorinė tradicija socializaciją traktuoja kaip savimonės arba asmens tapatybės formavimąsi ir yra susijusi su socialine fenomenologija ir socialiniu konstruktyvizmu².

Socialinio konstruktyvizmo atstovai P. Bergeris ir T. Luckmannas abi socializacijas, pirminę ir antrinę, laiko tikrovės internalizavimo etapais. „Pirminė socializacija baigiasi tada, kai apibendrinto kito (ir visa, kas su tuo susiję) sąvoka įsitvirtina individo są-

monėje. Tada jis yra veiksnus visuomenės narys ir subjektyviai valdo save ir pasaulį. <...> Antrinė socializacija yra institucinių ar institucijų pagrindu sukurtų subpasaulių internalizavimas. Todėl jos mastą ir sudėtingumą lemia darbo pasidalijimo sudėtingumas ir atitinkamas socialinio žinojimo pasiskirstymas. <...> Trumpam pamiršę kitas šio žinojimo dimensijas, galime sakyti, kad antrinė socializacija yra konkretaus vaidmens nulemto žinojimo įgijimas“ (Berger, Luckmann 1999; 173–174).

Šiame straipsnyje remiamasi 2006 m. atliktu 2001–2005 metų magistratūros absolventų sociologiniu tyrimu. Analizuojant magistrų integraciją į darbo rinką, susiduriama su interpretacijos apribojimais, kurie randasi dėl to, kad tyrimo duomenys stokoja palyginimo galimybes. Išsamus 2004 m. Darbo ir socialinių tyrimų instituto atliktas tyrimas „Aukštųjų mokyklų absolventų konkurencingumas darbo rinkoje darbo jėgos pasiūlos ir paklausos kontekste“ magistrantūros studijų absolventus nagrinėja tik epizodiškai.

Nėra ir kitose šalyse atliktų panašių tyrimų, specifiskai nagrinėjančių magistro laipsnį turinčių darbuotojų padėtį darbo rinkoje³. Be to, tiek nacionalinė, tiek tarptautinė statistika daugiausia renkama pagal darbuotojų išsilavinimą arba amžiaus grupes, nenurodant įgyto laipsnio.

² Plačiau apie akademinę socializaciją žr.: Poviliūnas, A. 2006. *Atviros Lietuvos knygos kaip akademinės socializacijos veiksniai*. Knygotyra, t. 47, p. 9-27.

³ Atskirai galima paminėti Jungtinėse Amerikos Valstijose arba Kanadoje atliekamus tyrimus, pavyzdžiui, *Labor Market Conditions for Recent S&E Graduates*; prieiga internete: <http://www.nsf.gov/statistics/seind06/c3/c3s2.htm>

Dėl šios priežasties pasirinktas magistrų profesinės integracijos tyrimo aspektas, kuris grindžiamas prielaida, kad gerai profesškai integravęsi magistrai gali sėkmingai realizuoti tą potencialą, kuris sukaupiamas studijų metu. Kartu galima kelti klausimą, kokie su magistro studijomis susiję veiksniai turi įtakos sėkmingai profesinei integracijai.

Aptariant magistrų profesinę integraciją, galima skirti ekonominį, socialinį ir simbolinį profesinės integracijos aspektus. Ekonominis aspektas susijęs su dalyvavimu darbo rinkoje ir apima tokius rodiklius, kaip pasiskirstymas ekonominės veiklos sektoriuose, pasiskirstymas administravimo ir sprendimų priėmimo atžvilgiu, profesinis, teritorinis judumas, karjeros trajektorijos ir kt. Socialinis aspektas yra susijęs su dalyvavimu viešojoje erdvėje, įskaitant įvairias organizacijas, neformalius santykių tinklus bei savo dalyvavimo vertinimą. Simbolinis aspektas siejamas su subjektyviai vertinama užimamos pozicijos galia, prestižu, socialiniu matomumu. Jis

atspindi socialinės galios ir pripažinimo suvokimą (Beresnevičiūtė 2005; 44-47).

Magistrantūros studijų absolventų sociologinės apklausos duomenų analizė rėmėsi šiais pagrindiniais aspektais: struktūriniu, apimančiu magistrų padėties darbo rinkoje analizę; funkciniu, nagrinėjančiu magistrų pasirengimą darbo rinkai bei vertinamuoju, susijusiu su magistrų profesinės integracijos vertinimu. Kiekvienam analizės aspektui priskirti atitinkami rodikliai ir empiriniai kintamieji. Šiame straipsnyje plačiau aptariami tik pagrindiniai empirinio tyrimo rodikliai, geriausiai iliustruojantys analizės aspektus (žr. 1 lent.).

2006 m. pradžioje VŠĮ „Viešosios politikos ir vadybos instituto“, vykdančio projektą „Magistrantūros ir Lietuvos ūkio poreikių atitikimas“, užsakymu UAB „RAIT“ atliko reprezentatyvią 2001–2005 m. magistrantūros studijų absolventų apklausą. Tiesioginio interviu būdu, apklausiant respondentus telefonu, iš viso apklausti 1539 respondentai.

1 lentelė. **Magistrų profesinės integracijos analizės aspektai**

<i>Analizės aspektai</i>	<i>Analizės rodikliai</i>	<i>Empiriniai kintamieji</i>
Struktūrinis	Magistrų padėtis darbo rinkoje	Darbas pagal įgytą specialybę Darbas pagal įgytą kvalifikaciją Darbo užmokestis Darbovietės tipas
Funkcinis	Magistrų pasirengimas darbo rinkai	Studijų metu įgytos kompetencijos Profesinė veikla ir karjera Kvalifikacijos tobulinimas Verslumas
Vertinamasis	Savo profesinės veiklos, pasirengimo vertinimas	Magistrantūros studijų vertinimas Savo profesinės veiklos vertinimas Edukacinio, ekonominio ir socialinio kapitalo vertinimas

Respondentams atrinkti taikyta atsitiktinė kvotinė atranka, atsižvelgiant į aukštųjų mokyklų magistro studijų absolventų skaičių ir magistrų skaičių atskirose studijų kryptyse. Apklausa atlikta 2006 m. sausio 18 – kovo 19 dienomis.

Tarp apklaustų magistrantūros studijų programų absolventų 41,3 proc. buvo vyrai ir 58,7 proc. moterys, 85,1 proc. buvo iki 30 metų amžiaus, 14,7 proc. turėjo 30 metų ir daugiau. Didžiausia apklaustų magistrų dalis susikoncentravusi didžiuosiuose Lietuvos miestuose, kur yra magistrantūros studijų programos turintys universitetai. Didžiausia dalis (56,9 proc.) magistrų pavyko rasti Vilniuje, 16,7 proc. – Kaune, 6 proc. – Klaipėdoje ir 4,3 proc. – Šiauliuose. Tai rodo, kad didesnė dalis magistrų, baigusių magistro studijas kituose Lietuvos miestuose, įsikuria Vilniaus mieste.

Didžioji dalis apklaustų magistrų (47,2 proc.) yra baigę socialinių mokslų magistrantūros studijų programas, 25 proc. – technologinių mokslų magistrantūros studijų programas, 10,7 proc. – biomedicinos mokslų magistrantūros studijų programas, 6,8 proc. – humanitarinių mokslų magistrantūros studijų programas, 5,7 proc. – fizinių mokslų magistrantūros studijų programas ir 4,3 proc. – meno magistrantūros studijų programas.

Pagal darbo stažą respondentai pasiskirstė taip: 58,3 proc. respondentų turi iki pen-

kerių metų darbo stažą, 29,8 proc. nuo šešerių iki dešimties metų ir 11,6 proc. daugiau nei vienuolikos metų darbo stažą.

Magistrų padėtis darbo rinkoje (struktūrinis aspektas)

Analizuojant magistrų padėtį darbo rinkoje struktūriniu aspektu, buvo orientuojamasi į rodiklius, kuriuos būtų galima laikyti objektyviais (žr. 1 lent.). Tyrimo rezultatų interpretaciją riboja kartotinės (longitudinės) ir lyginamosios perspektyvų stoka. Nesant minėtų perspektyvų, nėra pagrindo teigti, kaip keičiasi, arba koks yra magistrų integravimosi į darbo rinką lygmuo palyginti su mažesni išsilavinimą turinčiomis arba kitomis socialinėmis grupėmis. 2005–2006 m. magistrantūros studijų programų absolventų tyrimas iš esmės patvirtina 2004 m. Darbo ir socialinių tyrimų instituto⁴ duomenis, kad magistras, kaip socialinė grupė, su sistemine nedarbo problemomis nesusiduria. Šiuo metu nedirba 2,7 proc. apklaustų magistrų, vos keli magistras nurodo šiuo metu esantys „bedarbiais“. Tyrimų duomenys rodo aukštą magistrų įsidarbinimą bei aukštą tokio lygio kvalifikacijos specialistų poreikį darbo rinkoje.

Magistrų tyrimo duomenimis, Lietuvos aukštųjų mokyklų studentai pakankamai anksti pradeda dirbti, t. y. anksti įsilieja į darbo rinką. Pusė tyrime dalyvavusių magistrų (51 proc.) dirbti pradėjo bakalauro

⁴ Darbo ir socialinių tyrimų institutas. 2004. *Aukštųjų mokyklų absolventų konkurencingumas darbo rinkoje darbo jėgos pasiūlos ir paklausos kontekste* (darbdavių ir absolventų apklausos duomenimis). (Antrojo tyrimų etapo ataskaita). Vilnius.

studijų metu arba iš karto po jų (prieš magistro studijas). Penktadalis (19,4 proc.) 2001–2005 m. magistrantūros programų absolventų dirbti pradėjo magistro studijų metu. Tik kiek daugiau nei dešimtadalis (13,4 proc.) magistrų į darbo rinką įsiliejo po magistro studijų⁵. Daugiau nei dviems trečdaliams apklaustų magistrų (69,5 proc.) yra tekę vienu ar kitu metu derinti studijas ir darbą.

Magistrai yra labiausiai kvalifikuotas žmogiškųjų išteklių segmentas, tad svarbu, kiek magistrų dirba pagal įgytą specialybę, arba, kitaip tariant, kaip efektyviai yra panaudojamos magistrantūros studijų metu įgytos žinios. Atliktas sociologinis tyrimas rodo, kad pagal studijų metu įgytą specialybę dirba didžioji dalis (72 proc.) magistrų. Ne pagal įgytą specialybę pačių magistrų nuomone dirba ketvirtadalis (24,9 proc.) magistrantūros studijų absolventų.

Didžiausia dalis (82,3 proc.) dirbančių pagal specialybę yra tarp biomedicinos mokslų studijų srities programas baigusiu magistrų, mažiau (64,8 proc.) pagal specialybę dir-

ba humanitarinių mokslų magistrai, tačiau ir tarp jų pagal specialybę dirba du trečdaliai absolventų.

Svarbus magistrų integracijos rodiklis yra magistrų gebėjimas dirbti darbą, atitinkantį jų turimą kvalifikaciją. Tai, kad magistrai kvalifikacijos požiūriu priskirtini labiausiai kvalifikuotam žmogiškųjų išteklių segmentui, sudaro pagrindą teigti, kad idealiu atveju magistrai turėtų užimti tokias darbo vietas (*angl. occupations*), kurios atitinka aukščiausią, t.y. ketvirtą ISCO-88 kvalifikacijos lygmenį. Tolesnėje tyrimo duomenų analizėje pasitelkiamas Lietuvos profesijų klasifikatorius ir ISCO-88 klasifikacija⁶.

Remiantis ISCO-88 klasifikatoriumi, magistrinių studijų absolventai pasiekia šeštą ISCED 97 kategoriją (septinta ISCED 97 kategorija – mokslo daktarai) ir galėtų atlikti profesinę veiklą, kuri reikalauja 4 ISCO-88 kvalifikacijos lygmens. Empirinio tyrimo duomenimis, ISCO-88 4 klasifikacijos lygmens reikalaujantį darbą dirba keturi penktadaliai (81,2 proc.) visų magistrų, 3 lygmens

⁵ Remiantis statistiniais duomenimis, Europos Sąjungos šalyse pastaraisiais metais stebima tendencija, kad jauni žmonės (15–24 m. amžiaus) linkę mažiau dalyvauti darbo rinkoje ir ilgiau išlikti švietimo sistemoje, t.y. mokytis ir studijuoti bei kartu geriau pasirengti darbo rinkai, įgyti aukštesnę kvalifikaciją. Tačiau nesant galimybių palyginti skirtingų grupių pagal įgytą kvalifikacinį laipsnį, remiantis šio tyrimo duomenimis, negalime daryti išvadų apie šias tendencijas magistrų atžvilgiu. *Employment in Europe 2005*: 62–64. Prieiga internete: http://europa.eu.int/comm/employment_social/employment_analysis/employ_2005_en.htm; lietuvių kalba “Santrauka – 2005 m. ataskaita apie užimtumą Europoje“, http://europa.eu.int/comm/employment_social/employment_analysis/eie/eie2005_summary_lt.pdf

⁶ Lietuvos profesijų klasifikatorius remiasi keturiais ISCO-88 kvalifikacijos apibrėžimais: pirmasis ISCO-88 kvalifikacijos lygmuo yra apibrėžtas, remiantis ISCED 97 pirmąja kategorija, apimančią pradinį mokymą; antrasis ISCO-88 kvalifikacijos lygmuo buvo apibrėžtas, remiantis ISCED 97 antra ir trečia kategorijomis, apimančiomis vidurinio mokymo pirmąją ir antrąją pakopas; trečiasis ISCO-88 kvalifikacijos lygmuo apibrėžiamas remiantis ISCED 97 penktąja kategorija, apimančia mokymą, kuris pradedamas nuo 17 ar 18 metų ir trunka apie ketverius metus; ketvirtasis ISCO-88 kvalifikacijos lygmuo buvo apibrėžtas, remiantis ISCED 97 šeštąja ir septintąja kategorijomis, apimančiomis mokymą, kuris prasideda nuo 17 ar 18 metų amžiaus, trunka trejus, ketverius ar daugiau metų ir kurį sėkmingai baigus suteikiamas universiteto ar tolesnių studijų laipsnis.

reikalaujantį darbą dirba 13,2 proc. respondentų ir tik 1,1 proc. dirba 2 kvalifikacijos lygmens reikalaujantį darbą. Vadinas, maždaug kas šeštas (14,3 proc.) magistras dirba tokiose darbo vietose, kurios reikalauja mažesnės profesinės kvalifikacijos. Skirtumai tarp skirtingų studijų sričių absolventų palyginti nedideli, kiek didesnis procentas dirbančių darbą reikalaujantį ISCO-88 2 ir 3 kvalifikacijos yra tarp meno srities magistrantų.

Iš visų dirbančių pagal ISCO-88 trečiąją ir antrąją lygmenį (N=220), dažniausiai minimos šios magistrų užimamos pareigos: asistentai (projektų vadovų ar kt.), jaunesnieji specialistai, administratoriai, padėjėjai (advokato, prokuroro, teisėjo), sekretoriai, laborantai ir kt. Dalies šių magistrų profesinės veiklos pobūdis, karjeros pradžia ar praktinių įgūdžių, patirties stoka (pvz., advokato padėjėjai, asistentai, jaunesnieji specialistai) lemia užimamą poziciją, tačiau darbo pobūdis iš esmės nesiskiria nuo ISCO-88 ketvirtąją kvalifikacijos lygmens. Tikėtina, kad ši dalis magistrų turi geresnes galimybes ir toliau dirbti jų kvalifikaciją atitinkantį darbą. Tačiau likusi maždaug pusė magistrų, šiuo metu dirbančių pagal žemesnę nei magistrantūros studijų metu įgytos kvalifikacijos lygmenį, praranda studijų metu įgytas kompetencijas arba jų ne-

taiko profesinėje veikloje (pvz., pardavėjai, agentai, technikai, instruktoriai ar kt.).

Analizuojant tyrimo duomenis matyti, kad augant respondentų išsilavinimui, jie užėmė aukštesnės kvalifikacijos reikalaujančias darbo vietas: po magistro studijų žymiai sumažėja dirbančių pagal ISCO-88 antrąją kvalifikacijos lygmenį bei sumažėja dirbančiųjų pagal ISCO-88 trečiąją lygmenį. Šie duomenys leidžia teigti, kad darbo rinkoje veikia mechanizmai sudarantys galimybes kilti profesinės karjeros laiptais augant įgytam išsilavinimui.

Pravartu aptarti dar vieną struktūrinės integracijos rodiklį – *darbo užmokestį*. Tyrimo duomenimis, vidutinės magistrų pajamos per mėnesį atskaičius mokesčius yra 1691,06 Lt, ir sudaro 133,6 proc. vidutinio tarnautojo atlyginimo, kuris 2005 m. IV ketvirtį buvo 1265,8 Lt atskaičius mokesčius⁷, ir vidutiniškai magistrų atlyginimas yra didesnis už vidutinį tarnautojų⁸ darbo užmokestį. Nors didesnės magistrų dalies (59,8 proc.) vidutinės pajamos atskaičius mokesčius yra aukštesnės už šalies tarnautojų vidurkį, tačiau net 40,2 proc. magistrų gauna žemesnį atlyginimą nei vidutinis šalies tarnautojas. Tyrimo duomenimis, pagal gaunamas vidutines mėnesio pajamas magistras dalijasi į dvi lygias dalis – gaunantieji mažiau ir daugiau nei 1500,00 Lt,

⁷ Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2006/2. Lietuvos statistikos departamentas. Vilnius, 2006, p. 69.

⁸ Statistikos departamento atliekamas Ketvirtinis darbo užmokesčio tyrimas aprėpia samdomuosius darbuotojus, kurie įmonėje, įstaigoje ar organizacijoje dirba pagal darbo sutartį ir joje gauna darbo užmokestį. Samdomieji darbuotojai pagal kategorijas skirstomi į darbininkus ir tarnautojus, remiantis Lietuvos profesijų klasifikatoriumi (LPK). Prie tarnautojų kategorijos priskiriami įstatymų leidėjai, vyresnieji pareigūnai ir valdytojai; specialistai; jaunesnieji specialistai ir technikai; jaunesnieji tarnautojai; aptarnavimo sferos ir prekybos darbuotojai.

kai dažniausiai nurodoma suma – 2000,00 Lt. Tai leistų teigti, kad magistrų darbo užmokestis yra santykinai didesnis ir pagal susiklosčiusią darbo rinkos konjunktūrą artėja prie magistrų kvalifikacijos lygmens. Tačiau tai kartu leidžia teigti egzistuojančius magistrų gaunamų pajamų skirtumus.

Nors didžioji dauguma magistrų (71,9 proc.) teigia, kad po magistrantūros studijų jų vidutinės pajamos padidėjo, tačiau vis tik mažos dalies magistrų – 40,2 proc., vidutinės pajamos per mėnesį yra mažesnės už vidutinį šalies tarnautojų atlyginimą. Detaliau panagrinėjus šią grupę (N=534), matome, jog didžioji jos dalis (81,2 proc.) – tai santykinai neseniai pradėję dirbti magistrai (bendras darbo stažas iki 5 m.). Šioje grupėje santykinai daugiau biomedicinos ir technologinių mokslų sričių absolventų, taip pat žymi dalis (71 proc.) dirba viešosiose įstaigose, tarp kurių vyrauja mokslo įstaigos ar institutai. Tarp žemesnes pajamas gaunančių magistrų vyrauja švietimo (39 proc.) ir sveikatos priežiūros (17,6 proc.) srityse dirbantys magistrai, o tiksliau magistrės, sudarančios šioje grupėje 77 proc. respondentų. Beveik du trečdaliai (63,3 proc.) moterų nurodė, kad jų gaunamas atlyginimas atskaičius mokesčius neviršija 1500 Lt. Tarp magistrantūros studijas baigusių vyrų tokių yra kiek daugiau nei trečdalis (35,2 proc.). Didesnį nei 1600 Lt atskaičius mokesčius atlyginimą gauna 26,1 proc. magistrantūros studijas baigusių moterų ir

46,7 proc. vyrų. Nors tokia pajamų nelygybė atitinka bendresnes Lietuvos tendencijas⁹, vis dėlto reikėtų ieškoti būdų, kaip mažinti magistrantūros studijas baigusių moterų diskriminaciją.

Magistrų gaunami atlyginimai labai įvairuoja priklausomai ne tik nuo lyties, bet ir nuo pagrindinės magistro darbovietės tipo. Didžiausia magistrų dalis dirba verslo įmonėse – 43,5 proc. Beveik trečdalis (30,3 proc.) magistrų dirba viešojo valdymo arba viešųjų paslaugų įstaigose, 20,7 proc. mokslo ir studijų įstaigose arba tyrimų institutuose. Tik 2,4 proc. magistrų dirba nevyriausybinėse organizacijose. Galima teigi, kad pusė magistrų dirba viešųjų paslaugų ir viešojo administravimo sektoriuose.

Daugiausia biomedicinos mokslų absolventų (61,6 proc.) dirba viešajame sektoriuje. Taip pat kiek daugiau nei trečdalis socialinių mokslų magistrantūros studijų absolventų (35,2 proc.) dirba viešajame sektoriuje. Tarp humanitarinių mokslų magistrantūros studijų absolventų populiariausias mokslo ir studijų sektorius, kuriame dirba pusė (51,4 proc.) šios srities magistrų. Beveik po trečdalį meno studijų magistrų (30,8 proc.) ir fizinių mokslų magistrantūros studijų absolventų (29,7 proc.) darbą pasirinko mokslo ir studijų sektoriuje. Didesnioji technologinių mokslų studijų srities magistrų (64,3 proc.) dirba verslo įmonėse. Panašiomis proporcijomis verslo įmones pasirinkę

⁹ Jeigu šalies ūkyje vidutinis tarnautojų atlyginimas atskaičius mokesčius 2005 m. IV ketvirtį buvo 1239,6 Lt, vyrų vidutinis atlyginimas buvo 1521,6 Lt, moterų – 1110,4 Lt. Šaltinis: *Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2006/2*. Lietuvos statistikos departamentas. Vilnius, 2006.

didesnė dalis meno (46,2 proc.) bei fizinių mokslų (42,9 proc.) studijų magistrų.

Tarp mažesnes pajamas (iki 899 Lt) gaunančių magistrantūros studijų absolventų daugiausia mokslo ir studijų įstaigose dirbančių magistrų (40,0 proc.), viešojo valdymo ir viešųjų paslaugų srityje (37,6 proc.) dirbančių magistrų. Tarp didesnes pajamas (tarkim, nuo 1600 Lt iki 2500 Lt) gaunančių magistrų mokslo ir studijų įstaigų darbuotojų tėra 8,0 proc. Tarp tokias ir dar didesnes pajamas (2600 Lt ir daugiau) gaunančių magistrų daugiausia verslo įmonėse dirbančių specialistų.

Daugiau nei 1600 Lt atskaičius mokesčius gauna beveik pusė (47,6 proc.) verslo įmonėse dirbančių magistrų, savo ruožtu daugiau nei keturi penktadaliai (82,7 proc.) mokslo ir studijų įstaigose dirbančių magistrų gau-

na atlyginimą, kuris atskaičius mokesčius neviršija 1500 Lt. Jei šis pajamų skirtumas didės, neišvengiamai kils grėsmė aukščiausios kvalifikacijos specialistų reprodukcijai, kuri vykdoma mokslo ir studijų įstaigose.

Magistrų pasirengimas darbo rinkai (funkcinis aspektas)

Analizuojant magistrų tyrimo duomenis pasirengimo darbo rinkai, arba funkcinio požiūriu, buvo orientuojamasi į kintamuosius, kurie atspindi, kaip magistrantūros studijos padėjo magistrų profesinei integracijai (žr. 1 lent.).

Sociologinis tyrimas patvirtino Dublino aprašų¹⁰ pagrįstumą apibrėžiant skirtingas kompetencijas (2 lentelė). Magistrams tai buvo parankus būdas aprašyti nevienodus savo skirtingų kompetencijų lygmenis.

2 lentelė. Studijų metu įgytų kompetencijų vertinimas

<i>Kompetencijos</i>	<i>Nepakankamai, visiškai nepakankamai</i>	<i>Pakankamai, visiškai pakankamai</i>	<i>N/N</i>	<i>Iš viso</i>
Turimų žinių ir gebėjimų originaliai kūrybai ir/arba originalių idėjų taikymui	33,9	65,8	0,4	100
Gebėjimų spręsti netipinius uždavinius naujose arba nepažįstamose aplinkose taikant kelių disciplinų žinias	37,1	62,3	0,7	100
Gebėjimų integruoti žinias ir valdyti sudėtingas situacijas, priimti sprendimus neturint pilnos informacijos laikantis profesinės etikos	38,2	60,4	1,4	100
Gebėjimų aiškiai perteikti žinias, sprendimus ir jų priežastis specialistų ir ne specialistų auditorijai	26,5	72,7	0,7	100
Gebėjimų pasirinkti tobulinimosi kryptį ir toliau mokytis savarankiškai	13,7	85,5	0,8	100

¹⁰ Plačiau apie Dublino aprašus žr.: Poviliūnas, A. 2006. *Atviros Lietuvos knygos kaip akademinės socializacijos veiksniai*. Knygotyra, t. 47: 9–27.

Tyrimo duomenimis, magistrai yra linkę manyti, kad studijų metu jie įgijo daugiau kompetencijų perteikti (72,7 proc.) žinias, sprendimus ir jų priežastis specialistų ir ne specialistų auditorijai, taip pat kompetencijų pasirinkti tobulinimosi kryptį (85,8 proc.) toliau mokytis savarankiškai. Magistrantūros studijų absolventai santūriau vertino per studijas įgytas kompetencijas spręsti netipinius uždavinius (62,3 proc.) naujose ir nepažįstamose aplinkose taikant kelių specialybių žinias, taip pat savo kompetencijas integruoti žinias ir valdyti sudėtingas situacijas (60,4 proc.), kai trūksta pilnos informacijos.

Visų, išskyrus humanitarinių, mokslų studijų sričių magistrai geriausiai vertina studijų metu įgytą savarankiško tobulinimosi kompetenciją – visiškai pakankamai ar pakankamai nurodo virš 80 proc. skirtingų studijų sričių magistrų, tarp kurių itin teigiamu vertinimu išsiskiria biomedicinos mokslų (87,2 proc.) ir socialinių mokslų (86,6 proc.) sričių absolventai. Humanitarinių mokslų studijų srities magistrai geriausiai studijų metu daugiausia įgijo komunikacijos kompetencijų (85,7 proc. nurodo visiškai pakankamai, pakankamai), taip pat jie išsiskiria pakankamai aukštu kūrejo kompetencijos lygiu (71,4 proc.). Meno studijų srities magistrai teigia studijų metu daugiausiai įgiję kūrejo kompetencijų (75,4 proc.) ir sprendimų priėmimo, vadovavimo kompetencijų (69,2 proc.). Geriausias analitiko, tyrėjo kompetencijas studijų metu įgiję teigia technologinių mokslų studijų krypties magistrai (66,1 proc.).

Tyrimo duomenimis, fizinių ir technologinių mokslų srities magistrai išsiskiria skeptiškesniu visų savo kompetencijų vertinimu, išskyrus gebėjimą mokytis savarankiškai. Šių studijų sričių magistrai teigia studijų metu įgiję mažiausiai sprendimo priėmimo ir vadovavimo kompetencijų (50,6 proc. ir 57,5 proc., atitinkamai). Tai, kad atstumai tarp kitų kompetencijų vertinimų sumažėja, galėtų reikšti apskritai santykinai negatyvesnį, kritiškesnį požiūrį į magistro studijas, kurį patvirtina ir kiti duomenys.

Magistrantūros studijų atveju pasireiškia švietimo sociologijoje plačiai aprašytas efektas, kai mokinantis, studijuojant išmokstama ne tik to, ko yra mokinama arba kas sudaro mokymo turinį, bet ir paties mokymo, su kuriuo tiesiogiai susiję profesinių žinių perteikimo, mokymosi ir pan. įgūdžiai. Kitaip tariant, tyrimo duomenys yra artimesni bei atspindi auditorinę patirtį ir tuos gebėjimus, kurie glaudžiai susiję su studijų procesu. Galima kelti klausimą, kiek į studijų procesą galėtų būti inkorporuojama kitoniškas kompetencijas lavinanti patirtis, tačiau atsakymą į šį klausimą pirmiausiai turėtų pateikti magistrantūros programų autoriai. Remiantis paminėtų efektu, būtų galima rekomenduoti į magistrų studijas įtraukti daugiau akademiinių ir MTEP pobūdžio tyrimų, kai dirbdami kartu su profesūra bendruose projektuose magistrantai lavintų daugiau ir įvairesnių savo kompetencijų. Tokie tyrimai sudarytų sąlygas tobulinti savo kompetencijas ir profesūrai, teorines žinias labiau susieti su konkrečia MTEP veikla.

Tyrimo rezultatai byloja, kad magistrantūros absolventai palankiai vertina savo magistrantūros studijas. Tiesa, nesant galimybės lyginti nei longitudiniu požiūriu, nei su kitų socialinių grupių patirtimi, šių vertinimų duomenis reikia interpretuoti santūriau. Magistrantūros studijų absolventai teigia, kad magistrantūros studijos padėjo jiems pasirengti profesinei veiklai (69,4 proc.), magistrantūros studijų metu įgytos kompetencijos padeda jiems kilti karjeros laiptais (64,0 proc.) ir kiek mažiau magistrantų teigia, kad savo profesinėje veikloje panaudoja magistrantūros studijų metu įgytas kompetencijas (52,7 proc.). Tačiau didesnė pusė magistrų (54,9 proc.) yra įsitikinę, kad gaunamas atlyginimas už darbą neatitinka studijų metu įgytos kvalifikacijos (žr. 5 lent.).

Geriausiai savo studijas profesinio pasirengimo požiūriu vertina biomedicinos mokslų magistrantūros absolventai bei meno ir humanitarinių mokslų magistrantūros studijų programų absolventai. Mažiau entuziastingai profesinio pasirengimo atžvilgiu savo studijas vertina fizinių mokslų studijų srities magistrai ir technologinių mokslų studijų srities magistrai. Tačiau interpretuojant tyrimo duomenis apie santykinai kritiškesnį fizinių ir technologinių mokslų studijų srities magistrų studijų bei įgytų kompetencijų vertinimą, turėtume atsižvelgti ir į tai, kad subjektyvus savo kompetencijų, pasirengimo profesinei veiklai vertinimas nėra tiesiogiai susijęs su pačiomis kompetencijomis ir tuo, kaip jas vertina kiti.

Baigę studijas ir profesinę karjerą pradėję magistrai gali būti ekspertais, kai reikia ver-

tinti, studijų funkcionalumą profesinės veiklos atžvilgiu. Ir šiuo atveju skirtingų magistrantūrų absolventai gali būti grupuojami panašiai. Geriausiai savo studijas vertina meno srities, biomedicinos ir humanitarinių mokslų magistrai. Kiek blogiau savo studijas (profesinio funkcionalumo atžvilgiu) vertina fizinių ir technologinių mokslų magistrai.

Kaip jau minėta, dauguma magistrų yra nepatenkinti materialiniu jų profesinės kompetencijos, sukauptos magistrinių studijų metu atlygiu. Tačiau ir čia magistrų nuomonės šiek tiek išsiskiria. Labiausiai nepatenkinti savo atlyginimu yra tų studijų sričių magistrai, kurie pozityviau vertina savo studijas. Tai – menų studijų srities, biomedicinos mokslų srities ir humanitarinių mokslų srities absolventai.

Nors savo darbo užmokesčiu labiausiai nepatenkinti yra menų, biomedicinos ir humanitarinių mokslų sričių absolventai, jie pozityviausiai vertina savo studijas. Tai galima aiškinti tuo, kad pastarieji daugiausiai įsidarbina viešojo valdymo bei viešųjų paslaugų sektoriuose. Čia vidinė konkurencija tarp darbuotojų nėra tokia didelė, kaip privačiame sektoriuje, o darbo garantijos gana aukštos. Didelė dalis socialinių, technologinių bei fizinių mokslų studijų programų absolventų dirba verslo įmonėse, kur vidutiniškai didesnis darbo užmokestis, tačiau kartu aukštesnis vidinės konkurencijos lygis. Pastarasis veiksnys gali turėti įtakos skeptiškam studijų funkcionalumo vertinimui.

Tačiau visų šių trijų studijų sričių magistrai vis dėlto labiau nei kitų studijų sričių magistrai mano, kad magistrantūros studijos pa-

dėjo jiems kilti karjeros laiptais. Taip mano daugiau nei du trečdaliai menų (70,8 proc.), biomedicinos mokslų (68,3 proc.) ir (humanitarinių mokslų (63,8 proc.) studijų sričių magistrų. Tarp skeptiškiau magistrines studijas vertinančių fizinių ir technologinių mokslų studijų sričių magistrų šių sykių įsiterpia socialinių mokslų studijų srities magistrai, kurie kitais atvejais buvo pačiame viduryje.

Netiesiogiai funkcinį magistrų pasirengimą darbo rinkai rodo magistrantūros studijų absolventų pasirengimas investuoti į save pačius, į savo pačių profesinį pasirengimą. Šiuo požiūriu magistrai labai išsiskiria iš viso Lietuvos konteksto. Jeigu įvairių šaltinių duomenimis tik iki dešimtadalio visų Lietuvos suaugusių gyventojų norėtų toliau mokytis, tai 64,7 proc. magistrų po magistrantūros studijų jau yra tobulinę savo kvalifikaciją. Užsienio šalyse, daugiausia ES šalyse savo kompetenciją tobulino beveik penktadalio (19,8 proc.) magistrų. Remiantis tyrimo duomenimis galima teigti, kad tarptautinio judumo priemonės sustiprina pozityvų magistrų profesinės kompetencijos vertinimą.

Daugiausia magistrų įvairiuose kursuose ir seminaruose tobulino savo specialybės žinias (36 proc.), 17 proc. magistrų lankė įvairius kursus, kuriuose lavino savo bendrojo gebėjimus (mokėsi užsienio kalbos, darbo kompiuteriu ir pan.). 10 proc. magistrų mokėsi kitos specialybės, 6 proc. tyrimo metu studijavo kitoje aukštojoje mokykloje. Magistrai ne tik daug aktyviau nei kiti Lietuvos gyventojai tobulina savo profesinę kvalifikaciją, bet ir toliau norėtų tai daryti. Magistrai labai pageidautų kvalifikacijos tobulinimo

kursų, kuriuose būtų galima gilinti savo specialybės žinias (91,1 proc.) ir lavinti bendrojo profesinius gebėjimus (90,9 proc.), t.y. mokytis dirbti kompiuteriu, užsienio kalbų, administravimo. Tai rimtas signalas magistrantūros programų rengėjams ir teikėjams, nes tai dalykai, kurie paprastai dėstomi bakaluro studijose. Mokytis kitos specialybės norėtų kiek mažiau (60 proc.) magistrų. Galbūt iš dalies tokį entuziazmą būtų galima aiškinti akademinų studijų įgūdžiais.

Klausiant magistrų apie galimas investicijas į savo kvalifikacijos tobulinimą, didžioji dauguma respondentų (84 proc.) yra pasirengę skirti šiam reikalui tam tikrą pinigų sumą: ketvirtadalio magistrų (23,4 proc.) teigia, kad skirtų iki 100 Lt per mėn., beveik trečdalis (30,7 proc.) nurodo 101–200 Lt per mėn., panaši dalis (30 proc.) mano galintys skirti daugiau nei 201 Lt per mėn. Šie skaičiai galėtų patraukti nenuosekliųjų studijų organizatorių dėmesį.

Apklausoje dalyvavusių 2001–2005 m. magistrantūros studijų absolventų buvo klausama apie jų santykį su privačiu verslu. Tyrimo duomenimis, savo privatų verslą sukūrė ir/ar tapo bendrasavininkiu kas dešimtas (9,8 proc.) magistras. Pusė verslininkų yra socialinių mokslų, beveik penktadalio – technologinių mokslų studijų srities magistrai. Beveik du trečdaliai magistrų (62,7 proc.) neturi ir ateityje neplanuoja imtis privataus verslo. Tačiau tyrimo duomenis interpretuojant informacinės visuomenės prioritetų požiūriu, verslumą suprantant plačiau nei smulkus ir vidutinio verslo įmonės įsteigimą, magistrai versliai disponuoja savo turimu žino-

jimu. Maždaug kas ketvirtas apklausoje dalyvavęs magistras (23,0 proc.) teigia, jog planuoja pradėti savo privatų verslą arba tapti privataus verslo bendrasavininkiu. Dauguma potencialių verslininkų šiuo metu dirba verslo įmonėse ir yra socialinių mokslų studijų programų absolventai.

Remiantis šio tyrimo duomenimis, negalime pasakyti, kiek magistrų iš tiesų pradės savo verslą, kokių sąlygų verslui pradėti jiems reikia, kokiomis reikiamomis žiniomis magistras disponuoja bei kokią veiklos sritį tokiu atveju pasirinktų. Atsižvelgiant į kitų tyrimų duomenis¹¹ galima teigti, kad tarp verslininkų yra daug mažiau magistrų, nei verslininkų tarp magistrų. Tyrimo duomenys rodo, kad mažiau į tradicinį verslą, daugiau į informacinio kapitalo kaupimą (mokymąsi, kvalifikacijos tobulinimą) orientuoti magistras galėtų būti laikomi „informacinio darbo jėga“. Vidutiniškai jie uždirba santykinai daugiau nei kiti tarnautojai, yra teritoriniu ir profesiniu požiūriu judesni.

Profesinė integracija pačių magistrų akimis (vertinamasis aspektas)

Analizuojant magistrų padėtį darbo rinkoje svarbu įvairius aspektus įvertinti ir magistrų akimis, t. y. nagrinėti rodiklius, kuriuos būtų galima laikyti subjektyviais (žr. 1 lent.).

Trumpai apibendrinant atlikto magistrantūros studijų programų absolventų tyrimo duomenis vertinamuju, t. y. magistrantūros studijų vertinimo, aspektu, galima teigti, kad

didesnė dalis magistrų teigiamai vertina savo magistrantūros studijas. Beveik devyni dešimtadaliai magistrų yra patenkinti savo profesine veikla (76,9 proc. nurodo „taip“, 12 proc. – „veikiau taip“). Taip pat kiek daugiau nei du trečdaliai magistrų (69,9 proc.) būtų linkę pasirinkti tas pačias studijas, jei būtų galimybė grįžti atgal. Taigi magistras pakankamai pozityviai vertina tiek studijas, tiek dabartinę profesinę veiklą.

Analizuojant magistrų atsakymus, pastebimi reikšmingesni skirtumai vertinant profesinę veiklą ir magistro studijas pagal magistrų dabartinės pozicijos kvalifikacijos lygmenį ir darbą pagal ar ne specialybę. Savo profesinę veiklą teigiamai labiau linkę vertinti pagal specialybę dirbantys magistras (95,2 proc.), nei ne pagal specialybę dirbantys magistras (79,6 proc.). Taip pat profesine veikla yra patenkintas kas devintas, dirbantis darbą, atitinkantį ketvirtą ISCO-88 kvalifikacijos lygmenį (92,1 proc.) ir kas aštuntas (86 proc.) dirbantis darbą, atitinkantį trečią ar antrą ISCO-88 kvalifikacijos lygmenį.

Nagrinėjant magistrų atsakymus į klausimą, ar, jei būtų galimybė, jie pasirinktų jau baigtą magistro studijų programą, labiau tai linkę daryti pagal specialybę dirbantys magistras (74,9 proc.), kai dirbančių ne pagal specialybę ši dalis sudaro kiek daugiau nei pusę (55,4 proc.).

Tyrimo metu magistrantūros studijų absolventų buvo klausama, kaip, jų nuomone, reikėtų tobulinti magistro studijas, klausiant,

¹¹ Socialinės analizės ir konsultacijų centras. *Darbdavių nuomonės apie žmonių išteklių sistemą, jos plėtrą ir darbdavių galimybes dalyvauti tobulinant žmonių išteklius*. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2006.

ar stiprinti gilinamąsias, ar plečiamąsias (tarpdalykines) studijas. Vertindami šią alternatyvą, magistrai patys priminė (nurodant „kita“) praktikos svarbą akademinėse studijose. 35 proc. magistrų teigia, jog, tobulinant magistrantūros studijas, reikėtų gilinti specialybės žinias, 23,2 proc. linkėtų studijas labiau susieti su praktika, 21,6 proc. mano, kad reikėtų aktyviau steigti tarpdalykines studijas, likusieji akcentuoja studijų atnaujinimą ir tobulinimą, bendradarbiavimo su įvairiais socialiniais partneriais plėtrą. Tik 3,8 proc. magistrų mano, kad magistrantūros studijų tobulinti nereikia.

Lyginant skirtingų mokslo studijų sričių magistrų siūlymus, kaip reikėtų tobulinti magistrantūros studijas, stebimi šie skirtumai. Nuomonę, kad reikėtų aktyviau steigti tarpdalykines studijas, labiausiai palaiko humanitarinių mokslų (40 proc.), meno studijų (35,4 proc.) ir fizinių mokslų studijų (34,1 proc.) sričių magistrai. Socialinių mokslų (35,8 proc.), technologinių mokslų (35,7 proc.), fizinių mokslų (35,2 proc.) ir biomedicinos mokslų (34,5 proc.) sričių magistrai labiausiai siūlytų gilinti specialybės studijas. Ketvirtadalis socialinių mokslų (26 proc.) ir technologinių mokslų (25,5 proc.) studijų sričių magistrų studijose pasigenda sąsajų su praktika. Taigi vertindami retrospektyviai ir šiuo metu dalyvaudami darbo rinkoje, magistrai savo studijose ypač pasigenda praktinių gebėjimų ugdymo, kas iš dalies lemia silpnesnes dalies magistrų pozicijas į darbo rinką.

Vertindami kaip darbdaviai galėtų prisidėti prie magistrantūros studijų tobulinimo, magistrai išskyrė tokias darbdavių dalyvavi-

mo gerinant magistrines studijas galimybes: 32,1 proc. magistrų teigė, kad darbdaviai galėtų prisidėti prie kokybiškesnės praktikos organizavimo, 16 proc. teigė, kad darbdaviai galėtų dalyvauti rengiant ir tobulinant magistrantūros studijų programas, 10,4 proc. tikėtusi darbdavių finansinės paramos aukštosioms mokykloms ir magistrantams, 10,8 proc. mano, kad darbdaviai turėtų suteikti informacijos apie įsidarbinimo galimybes, kiti nurodė, kad turėtų sudaryti sąlygas derinti darbą bei studijas ir skatinti magistrus tobulinti savo kvalifikaciją.

Siekiant nagrinėti subjektyvų magistrų savo profesinės kompetencijos, įgyto išsilavinimo, pajamų ir materialinės padėties bei turimų kontaktų ir socialinio dalyvavimo vertinimą, tyrime dalyvavusių respondentų buvo prašoma į save pažvelgti visuomenės akimis ir pabandyti „patalpinti“ save platesniame kontekste.

Magistrų vertinimai gali būti suskirstyti į tris grupes. Magistrai labai pozityviai vertina įgytą išsilavinimą ir profesinę kompetenciją; trys ketvirtadaliai nurodo, kad visuomenėje tai vertinama arba labai vertinama (77 proc.). Antroje grupėje pagal svarbą atsiduria turimų kontaktų, pažinčių bei dalyvavimo visuomeninėje veikloje vertinimas – daugiau nei pusės magistrų nuomone tai yra labai vertinama ar vertinama (67,9 proc. ir 46,9 proc., atitinkamai). Trečioje grupėje, t. y. magistrų nuomone žemiausiai yra vertinamos jų pajamos ir materialinė gerovė (kaip labai vertinama ar vertinama dalyką atitinkamai nurodo 44,4 proc. ir 47 proc.).

Taigi magistrai yra įsitikinę, kad jų išsilavinimas ir profesinė kompetencija visuomenės yra geriau vertinami, nei pajamų dydis, materialinė gerovė ir pažintys. Turint omenyje, kad aukštas savęs vertinimas yra sėkmingos socialinės integracijos prielaida, galima teigti, kad studijos suteikė pagrindą sėkmingesnei socialinei integracijai.

Savo edukacinį kapitalą geriausiai linkę vertinti apklausti meno studijų, socialinių mokslų ir fizinių mokslų studijų magistrai. Šių mokslų studijų sričių magistrai taip pat išsiskiria ir santykinai aukštesniu savo socialinio kapitalo vertinimu. Pastarojo kintamuosius silpniausiai vertina technologinių mokslų sričių atstovai. Ekonominį kapitalą prasčiausiai linkę vertinti apklausti humanitarinių, biomedicinos mokslų bei meno studijų sričių magistrai.

Be abejo, atlikto tyrimo duomenų interpretacija reikalautų papildomų rodiklių bei analizės, tačiau galima teigti, jog pastarųjų metų magistro studijų absolventai bene plačiausiai, su didžiausiu grįžtamuoju efektu disponuoja būtent edukaciniu kapitalu, sudarančiu vieną svarbesnių socialinės integracijos dimensijų.

Pagrindinės išvados ir apibendrinimai

Apibendrinant 2001–2005 m. magistrantūros studijų absolventų integracijos į darbo rinką tyrimo duomenis, galima daryti tokias išvadas. Struktūriniu analizės požiūriu, viena vertus, magistrai labai sėkmingai įsidarbina jau studijų metais ir augant išsilavinimui didėja horizontalus ir vertikalus magistran-

tų, vėliau magistrantūros studijų absolventų, judumas. Taigi didžioji magistrantūros studijų absolventų dalis yra integruota į darbo rinką. Kita vertus, beveik trečdalis magistrų patiria sunkumų integruodamiesi į darbo rinką. Jie dirba mažesnės nei magistrų kvalifikacijos reikalaujantį darbą, jų atlyginimai mažesni nei vidutinis tarnautojų atlyginimas (ypač moterų, viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų sektoriuose dirbančių magistrų), jie dirba darbą ne pagal įgytą specialybę ir pan. Tai galima sieti su magistrantūros studijų metu įgytomis kompetencijomis: trečdalis magistrų nemano, kad studijos padėjo jų karjerai ir mažiau nei trečdalis teigė, kad nepasirinktų tų pačių magistrantūros studijų. Todėl magistrų integracijos į darbo rinką analizė rodo poreikį ir toliau tobulinti magistrantūros studijas šalies universitetuose.

Funkcinė magistrų integracijos darbo rinkoje analizė parodė, kad tik daliai apklaustų magistrų studijos padėjo pasirengti darbo rinkai. Du trečdaliai apklaustų magistrų sutinka, kad magistro studijos jiems padėjo pasirengti profesinei veiklai ir garantuoja sėkmingesnę profesinę karjerą. Pačių magistrų nuomone, karjeros laiptais pavyko pakilti mažesnei pusei magistrantūros studijų absolventų. Didesnė apklaustų magistrų pusė mano, kad atlygis už darbą neatitinka jų įgyto išsilavinimo.

Magistrai yra linkę manyti, kad studijų metu jie įgijo daugiau kompetencijų perteikti profesionalias žinias, toliau mokytis, pritaikyti žinias, nei analitiko ar sprendimo, vadovavimo priėmimo kompetencijų. Magistrantūros studijų atveju pasireiškė švietimo so-

ciologijoje plačiai aprašytas efektas, kai mokinant išmokstama ne tik to, ko yra mokinama, bet ir paties mokymo, su kuriuo tiesiogiai susiję profesinių žinių perteikimo, mokymosi ir pan. įgūdžiai. Savo ruožtu netipinių uždavinių sprendimams ir elgesiui netipiskose situacijose, sprendimų priėmimui, vadovavimui, pačių magistrų nuomone, studijuodami jie pasirengia prasčiau.

Pasirengimu investuoti į save pačius, į savo pačių profesinį pasirengimą magistrai labai išsiskiria iš viso Lietuvos konteksto: daugiau nei du trečdaliai magistrų po magistrantūros studijų jau yra tobulinę savo kvalifikaciją ir linkę toliau tobulinti savo specialybės žinias ir lavinti savo bendruosius įgūdžius bei skirti tam tikrą pinigų sumą.

Vertinamuoju analizės požiūriu, galima teigti, kad didesnė dalis magistrų teigiamai vertina savo magistrantūros studijas. Beveik devyni dešimtadaliai magistrų yra patenkinti savo profesine veikla, ir, jeigu būtų galimybė grįžti atgalios, dauguma pasirinktų tas pačias magistrantūros studijas.

LITERATŪRA

Beresnevičiūtė, Vida. 2005. „Etninių grupių socialinės integracijos dimensijos šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje“, *Etniškumo studijos 2005*. Vilnius: Eugrimas, Socialinių tyrimų institutas.

Berger, Peter L., Luckmann, Thomas. 1999. *Socialinis tikrovės konstravimas*. Pradai, ALK.

Darbo ir socialinių tyrimų institutas. 2004. Aukštųjų mokyklų absolventų konkurencingumas darbo rinkoje darbo jėgos pasiūlos ir paklausos kontekste (darbdavių ir absolventų apklausos duomenimis). (Antrojo tyrimų etapo ataskaita). Vilnius.

Didesnė pusė magistrų teigia, jog, tobulinant magistrantūros studijas, reikėtų gilinti specialybės žinias, kiek daugiau nei trečdalis, kad reikėtų aktyviau steigti tarpdalykines studijas. Ketvirtadalis magistrų siūlo aktyviau sieti studijas su praktika. Vertindami kaip darbdaviai galėtų prisidėti prie geresnio magistrantūros studijų tobulinimo, magistrai išskyrė šias galimybes: darbdaviai galėtų dalyvauti organizuodami kokybiškesnę praktiką, rengdami ir tobulindami magistrantūros studijų programas, teikti finansinę paramą aukštosioms mokykloms ir magistrantams bei suteikti informacijos apie įsidarbinimo galimybes.

Magistrai yra įsitikinę, kad jų išsilavinimas ir profesinė kompetencija visuomenės yra geriau vertinami, nei pajamų dydis, materialinė gerovė ir pažintys. Turint omenyje, kad aukštas savęs vertinimas yra sėkmingos socialinės integracijos prielaida, galima teigti, kad profesinės studijos suteikė pagrindą sėkmingesnei socialinei integracijai.

Employment in Europe 2005. Prieiga internete: http://europa.eu.int/comm/employment_social/employment_analysis/employ_2005_en.htm; lietuvių kalba “Santrauka – 2005 m. ataskaita apie užimtumą Europoje“, http://europa.eu.int/comm/employment_social/employment_analysis/eie/eie2005_summary_lt.pdf

Europos bendrijų komisija. 2005. Kuriant Europos kvalifikacijų sąrangą mokymuisi visą gyvenimą. Komisijos personalo darbinis dokumentas. Briuselis, 2005.07.08, SEC.

Gecas, Viktor. 2001. „Socialization“, *Sociology of International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Elsevier, p. 14525–14530.

Giddensas, Anthony. 2005. *Sociologija. Poligrafija ir informatika*.

Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2006/2. Lietuvos statistikos departamentas. Vilnius, 2006.

Poviliūnas, Arūnas. 2006. „Atviros Lietuvos knygos kaip akademinės socializacijos veiksniai“, *Knygotyra*, 47: 9–27.

Socialinės analizės ir konsultacijų centras. 2006. *Darbdavių nuomonės apie žmonių išteklių sistemą, jos plėtrą ir darbdavių galimybes dalyvauti tobulinant žmonių išteklius*. Tyrimo ataskaita. Vilnius.

ABSTRACT

INTEGRATION OF MASTER'S STUDIES GRADUATES INTO THE LABOUR MARKET: ANALYSIS OF THE RESULTS OF SOCIOLOGICAL SURVEY

The article is based on the data of the representative sociological survey of the master's studies graduates of 2001–2005. The survey was conducted by “RAIT“ company on the order by the Public Policy and Management Institute. The analysis of the sociological survey data of master's studies graduates was based on the following major aspects: structural which embraced the analysis of the graduates' position in the labour market; functional which examined the readiness of the graduates for the labour market, and evaluative which is related to the evaluation of the graduates' professional integration.

The functional analysis of the graduates' integration into the labour market revealed that only a part of the surveyed graduates consider their studies as facilitating in their preparation for the employment. Two-thirds agree that the master's studies helped them prepare for their professional activity and guarantee a more successful professional career. A larger part of the graduates thinks that their wages do not comply with their acquired education.

The graduates are sure that their education and the professional competence are better valued by the society than the size of their income, material wellbeing and connections. Noting that high self-evaluation is prerogative for successful social integration, it is possible to maintain that the professional studies provided with the basis for more successful social integration.

Įteikta 2007 05 10

Pateikta spaudai 2007 06 29

Sociologijos katedra,
Filosofijos fakultetas,
Vilniaus universitetas,
Universiteto 9/1; LT-01513
Vilnius
El. paštas: povilar@delfi.lt